

Hasan Zekâi el-Kâdirî'nin Gül Risâlesi

Öz: Hasan Zekâi el-Kâdirî, 20. Yüzyılda yaşamış Molla Çelebi Tekkesi şeyhlerinden Mehmed Eşref Efendi'nin halifesidir. Hasan Zekâi el-Kâdirî'nin "Gül Risâlesi" Kâdirî tâcında kullanılan gül sembolünün dinî-tasavvufî anlamını, tarihi arka planını anlatmak üzere kaleme alınmıştır. Kâdirî tâcına işlenen gül motifi, Abdülkâdir-i Geylânî'nin Bağdat'a girişi esnasındaki şeyhlerin kendisine gönderdiği su dolu kâseye kış mevsiminde Hakk'ın kendisine ikramıyla gül koyması hadisesine dayanır. Risâlede, gül motifi, Kâdirî gülünün şekli esasları, tâcda kullanılan iplik ve sembollerin tasavvufî mânâları açıklanmıştır. Bu çalışmada Hasan Zekâi el-Kâdirî'nin hayatı hakkında kısaca bilgi verilmiş, kaleme aldığı "Gül Risâlesi"nin tanıtımı, günümüz alfabesine aktarımı ve değerlendirmesi yapılmıştır. Kâdirî tâcında yer alan gülün, üzerine işlenen motiflerin, kullanılan ipliklerin her birinin tasavvufî bir hakikati sembolize ettiği, tasavvuf âdâb ve erkânını, sûfî irfanını estetik bir biçimde yansıttığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Kâdiriyye, Hasan Zekâi, Tâc, Gül.

Hamide
ULUPINAR^{id}

Rose Treatise of Hasan Zakai al-Qadiri

Abstract: Hasan Zekai al-Kadiri is the caliph of Mehmed Eşref Efendi, one of the sheikhs of Molla Çelebi Lodge, who lived in the 20th century. Hasan Zekai al-Kadiri's "Gül Risale/Rose Treatise" was written to explain the religious-mystical meaning and historical background of the rose symbol used on the Qadiri crown. The rose motif engraved on the Qadiri crown is based on the event that Abdulkadir-i Geylani placed a rose in a bowl filled with water sent to him by the sheikhs during his entrance to Baghdad, as a gift from God, in the winter season. In the treatise, the rose motif, the formal principles of the Qadiri rose, the mystical meanings of the thread and symbols used in the crown are explained. In this study, information about Hasan Zekâi al-Kadiri's life was given briefly, the introduction of the "Rose Treatise" he wrote, its transfer to today's alphabet and its evaluation were made. It has been determined that the motifs embroidered on the rose, each of the threads embroidered on the Qadiri crown, symbolizes a mystical truth, and that it reflects the mystical etiquette and sufi knowledge in an aesthetic way.

Keywords: Sufism, Qadiriyya, Hasan Zekai, Crown, Rose.

* Doç. Dr. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tasavvuf Anabilim Dalı. E-Posta: hamideulupinar@gmail.com ORCID ID: <https://www.orcid.org/0000-0002-5601-0238>.

Giriş: Müellif Hasan Zekâî el-Kâdirî'nin Hayatı

Hasan Zekâî el-Kâdirî, Kâdiriyye tarikatının Resmîyye kolu Molla Çelebi Tekkesi şeyhlerinden Mehmed Eşref Efendi'nin halifesidir. Şeyh Mehmed Eşref Efendi Kâdiriyye/Resmîyye'nin Molla Çelebi Tekkesi şeyhlerindedir. Tekke, Eyüp'te Cezerî Kasımpaşa Mahallesi'nde, Cezerî Kasım Paşa Mahallesi Feshâne Caddesi Kızıl Değirmen Sokağı'nda 65 ada 11 parsel üzerinde yer alır. Günümüze yalnızca haziresi ulaşabilen tekke "Debbağhâne Tekkesi" veya "Tabakhâne Tekkesi" şeklinde de anılmaktadır. C. Server Revnakoğlu tekkenin asıl isminin Molla Çelebi Tekyesi olduğunu, eski kayıtlarda Haffâfzâde Mahmûd Efendi Tekyesi olarak geçtiğini, şimdi ise Eskiye Caddesi'nde açılan Eyüp'ün meşhur Cuma Pazarı, vaktiyle bu tekyenin önünde ve etrafında kurulduğundan Cuma Pazarı Tekyesi de denildiğini söyler. Bu tekkenin kurucusu ise kadı Mehmed Vusûlî Efendi'dir.¹

Tekkenin 16. yüzyılda kuruluşundan itibaren 18. yüzyıla kadar olan postnişinlerin kimler olduğu tespit edilememekle beraber posta oturan bazı kişiler bilinmektedir. Bu isimler: Mehmed Feyzullah Efendi, Mahmud Efendi, Ahmed Hayâtî Efendi, Mehmed Nûri Efendi, Attâr İbrâhim Efendi, Ahmed Sıdkî Efendi, Abdülkâdir Efendi, Mehmed Eşref Sabri Efendi, Hâfız Hüseyin Kâmil Efendi'dir.²

Mehmed Eşref Sabri, 19 Kasım 1880 Cuma günü Kâdirihâne şeyhi Ahmed Efendi tarafından posta oturtulmuştur. Mehmed Eşref Efendi'nin 1262/1845-46 doğumlu olduğu bilinmektedir ve belediye altıncı dairesinde emlakçılık yapmıştır. Tüm gelirini tekkeye ve ihvana harcamıştır. 9 Mart 1904'te vefat etmiş, tekkenin haziresine defnedilmiştir.³ Halifeleri Hâfız Osmañ, Hasan Zekâî, Nûrî, Hafız Seyyid, Zâkir A'ma' Osmañ, Hüseyin ve dâma'dî Hâfız Hüseyin, Sa'dık, Raşid ve Sa'deddîn na'im-ı diğ'er Ceylân efendilerdir.⁴

1 Mehmed Vusûlî Efendi, 930/1523'te İstanbul'da doğmuştur. Asıl ismi Mehmed, mahlası Vusûlî'dir. Kaynaklarda "Molla Çelebi", "Molla Efendi", "Mehmed Efendi", "Hubbâ Mollası" gibi muhtelif isimlerle zikredilmektedir. Mehmed Vusûlî Efendi, Konya, Kütahya ve İstanbul illerinde kadılık yapmıştır. 1590 yılında İstanbul'da vefat etmiş ve Eyüpsultan'da inşâ ettirdiği dergâhın haziresindeki özel türbeye defnedilmiştir. Mehmet Vusûlî'nin *Selimañme*, *Divan* ve *Risale-i Cündiyye* adlı eserleri bulunmaktadır. Mehmed Vusûlî ve Tekke hakkında detaylı bilgi için bkz. Nuran Çetin, "Arşiv Belgeleri Işığında Mehmed Vusûlî Efendi ve Kurucusu Olduğu Molla Çelebi Tekkesi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23/1 (2019): 497-519.

2 "Molla Çelebi Tekkesi", erişim 9 Aralık 2021, <http://mustafaesmiahi.net/mustafaahi/tekkeler/mollacelebi.html>.

3 "Molla Çelebi Tekkesi", erişim 9 Aralık 2021, <http://mustafaesmiahi.net/mustafaahi/tekkeler/mollacelebi.html>.

4 Çetin, "Molla Çelebi Tekkesi", 508.

Mehmed Eşref Efendi'nin halifesi⁵ Hasan Zekâi, İstanbul'un Eyüp ilçesinde Debbağlar kethüdâsı Hacı Ali Efendi'nin oğludur. Doğum tarihi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Ancak C.S. Revnakoğlu arşivinde Adliye kâtibi olarak çalıştığı, daha sonra Eyüp'ün ilk belediye başkanı olduğu kaydedilmiştir.⁶

Hasan Zekâi Efendi, Mihrişâh Sultan Tekkesi şeyhi Talat Efendi'den teberrüken Nakşibendiyye icâzeti almıştır. Hasan Zekâi Efendi, Yâ Hû Baba Tekkesi şeyhlerinden Mehmed Saîd Efendi âhirete göçünce, küçük yaşta olan oğlu Mehmed Hasbi Efendi'ye nâiblik yapmış ve bu tekkenin şeyhliğini vekâleten yürütmüştür.⁷ Revnakoğlu, Zekâi Efendi'nin 15 Şâban 1323/15 Ekim 1905 günü Bülbülcüzâde Tekkesi şeyhi Bahreddin Efendi'nin iclâs töreninde bulunanlardan olduğunu kaydetmiştir.⁸ Ancak eriştiğimiz arşiv kayıtlarında Zekâi Efendi'nin vefat tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Tarîkât-ı Âliyye-i Kâdiriyye-i Âhiyye-i Resmîyye'nin Gül Risâlesi

Şeyhlerin veya sülûkte belli bir mertebeye ulaşmış dervişlerin tarikat kıyafeti olarak kullandıkları tâc, tarikatlara göre şekilleri, renkleri değişiklik gösteren başlıkların adıdır. Tasavvufun ilk dönemlerinde kisve olarak sûfi hırkası daha ön planda iken tarikatlar döneminde tâc, şeyhin tâc giydirmesi de önem kazanmıştır. Daha sonra her tarîkât, manevî mirası aktardığı inancıyla kendine has tâcları hak eden müridlerine/halifesine giydirmişlerdir.⁹

5 Zekâi Efendi'nin hilâfet töreninde: Yahyâzâde Hasib Şeyh Efendi, Çinizlik (İznik) Eşrefoğlu şeyhi Sırrı Efendi, Şeyh Gavsizâde Muhyiddin Efendi, Mîmar Acem Tekkesi Şeyhi Mehmed Ârif Efendi, Şeyh Selâmizâde Mustafa Selâmî Nâci Efendi, Şehremini'de Hulvi Efendi Tekkesi şeyhi Mehmed Ârif Efendi, Odabaşı şeyhi Ahmed Efendi, Ümmî Sinân şeyhi Râşid Efendi, Nüreddin Şeyhi Yaşar Efendi, Kalenderhâne şeyhi Mehmed Efendi, Şekerci Sokağında Kırkağaçlı Emin Efendi Tekkesi şeyhi Ahmed Şemseddin Efendi, Kabakulak şeyhi İsmâil Hakkı Efendi, Erdi Baba şeyhi Yahyâ Âgâh Efendi, Draman şeyhi Mehmed Şerâfeddin Efendi, Abdüsselâm Câmîi şeyhi Mehmed Hâlid Efendi, Ayşe Hâtun Tekkesi şeyhi Ahmed Şemseddin Efendi, Cihangir (Hocazâde-Paşa Baba) şeyhi Resmî Efendi, Molla Aşkî Gülşenî Tekkesi şeyhi Hasan Sezâi Efendi, Tophâne Gülşenî Tekkesi şeyhi Ahmed Efendi, Kesmekaya Tekkesi şeyhi Mehmed Keşfi Efendi, Üsküdarî Münâdî Şeyh Ahmed Efendi, Sıraselvililer şeyhi Rızâ Efendi, Konya şeyhi İsmâil Efendi, Şeyh Murad Buhârî Tekkesi şeyhi Abdülkadir Belhî Hazretleri'nin birâderi Şeyh Burhâneddin Belhî Efendi, Kaşgârî Şeyh birâderi Hâfız Şerâfeddin Efendi, Bahriye ketebesinden Şeyh Abdurrahman Efendi bulunmuşlardır. Bkz. Revnakoğlu Arşivi, 234/4.

6 Süleymaniye Kütüphanesi, Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi, 234/48.

7 Revnakoğlu Arşivi, 74/128.

8 Revnakoğlu Arşivi, 179-2/75.

9 Tarikat tacları hakkında bkz. Semih Ceyhan, "Taç", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul 2010), 39/363-365; Semih Ceyhan, "Osmanlı Tâcnâme Literatürüne Göre Derviş Tâci ve Abdullah Salâ-

Her tarikatın kendine has tâcı vardır. Tarikat tâclarını birbirinden ayıran şey, üzerlerindeki şekil, düğme, pul gibi farklı motiflerdir. Yahyâ Âgâh'a göre dört terkli, çuha üzeri işlemeli, destarlı ve müjgânlı tâcı icat eden Abdülkâdir-i Geylânî'nin mahdumu Şeyh Abdürrezzâk'tır. Farklı şekillere sahip mühür ve güller ilk defa Kâdiriyye tarikatında kullanılmış, diğer tarikatlar ise bu geleneği takip ederek alâmetleri tâclarına yerleştirmişlerdir. Kâdirî tâcındaki gül sembolü konusunda kaleme alınmış iki risale bulunmaktadır. Bu risalelerden biri Derviş İbrâhim el-Kâdirî el-Eşrefî'nin 1184/1770 tarihinde kaleme aldığı *Gül-âbâd* (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 29) adlı risâlesidir.¹⁰ Diğeri de çalışmamıza konu olan Hasan Zekâî el-Kâdirî tarafından kaleme alınmış Tarikat-ı Âliyye-i Kâdiriyye-i Âhiyye-i Resmiyye'nin Gül Risâlesi'dir.

1. Risâlenin Tanıtımı

Tarikat-ı Âliyye-i Kâdiriyye-i Âhiyye-i Resmiyye'nin Gül Risâlesi, Hasan Zekâî el-Kâdirî tarafından kaleme alınmıştır. Risâlenin hemen başında yazarın ismi "Muharrir Fakîr Hasan Zekâî el-Kâdirî" şeklinde geçmektedir.¹¹ Eser Süleymaniye Kütüphanesi'nde Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi nr. A150/65-71'de bulunmaktadır (vr. 1a-7b). Risâlenin ismi "Tarikat-ı Âliyye-i Kâdiriyye-i Âhiyye-i Resmiyye'nin Gül Risâlesi" diye başlıkta ve risâlenin ortalarında ismiyle birlikte şeyhinin vasiyetiyle bu risâlenin yazıldığı belirtilerek zikredilmektedir.¹²

Risâlenin ne zaman yazıldığı belirtilmemiştir. Ancak Hasan Zekâî, şeyhi Mehmed Eşref Efendi'nin sohbetlerinden yararlanarak yazdığını belirtmiştir.¹³ Mehmed Eşref Efendi'nin 1904'te vefat ettiği göz önüne alındığında 1904'ten önce yazıldığı kanaatine ulaşılabılır.

Risâlenin devamında İbrâhim el-Kâdirî el-Eşrefî'nin *Gül-âbâd* adlı risâlesini geniş bir biçimde özetleyerek aktarmıştır. Bu risâlede geçen gülü, gül motifinin sembolik anlamlarını ve çeşitlerini zikrettikten sonra Şeyh Âkif Efendi'nin mahdûmu

haddîn-i Uşşâkî'nin *Cevâhir-i Tâc-ı Hilâfet Risâlesi*", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 25 (2011): 113-172; Güldane Gündüzöz, *Tasavvufta Tâc Sembolizmi*, (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2017).

10 Risale, Mustafa Kara tarafından yayınlanmıştır (Mustafa Kara, "Gül Risâlesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V/5 (1993): 11-23).

11 Hasan Zekâî el-Kâdirî, *Tarikât-ı Âliyye-i Kâdiriyye-i Âhiyye-i Resmiyye'nin Gül Risâlesi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi, no: A150/65, vr. 1b.

12 Hasan Zekâî, *Gül Risâlesi*, vr. 4b.

13 Hasan Zekâî, *Gül Risâlesi*, vr. 1b.

Şeyh Ahmed Tal'at Efendi'nin ve Dâvûd Paşa'da Zıpçıktı demekle maruf tekkenin seccâdenişini Şeyh Âgâh Efendi'nin kütüphanelerinde güllerin renklerini, çeşitlerini ve yazma nüshaları gördüğünü belirtmiş, ihvana bu kütüphaneye müracaat etmelerini tavsiye ederek¹⁴ risaleyi sonlandırmıştır.

2. Risâlenin Konusu

Risale, Kâdiriyye tarikatinde kullanılan tâcın üzerine işlenen gül motifinin dinî-tasavvufî anlamlarını, sırlarını anlatmak üzere kaleme alınmıştır. Muharrir Fakîr Hasan Zekâi el-Kâdirî, risalenin başında gül hakkındaki tarihi şu anekdotu aktarır: Abdülkâdir Geylânî Bağdat'a geldiğinde orada bulunan şeyhler ağzına kadar su ile dolu bir kâseyi Abdülkâdir Geylânî'ye gönderirler. Bir damla su koymakla taşacağı anlaşılan kâsenin anlamı, Bağdat meşâyih ve evliyâ ile doludur, size yer yok demektir. Abdülkâdir Geylânî de kâseye zemheri vaktinde bulunması mümkün olmayan bir gül koyarak Bağdat'a gönderir. Bunu gören şeyhler Abdülkâdir Geylânî'yi "bu şeyh cümlemizin gülüdür" deyip hürmet ve ta'zîm ederek karşılarlar. Bahsi geçen olayın alâmeti olsun diye Kadirî meşâyihî taçlarına birer gül dikmiş ve adına da Bağdat gülü demişlerdir. Abdülkâdir Geylânî'nin soğuk kış gününde Hakk'ın ona ikramını yâd etmek ve pîr-i münîri başta taşımaya işâret etmek için Abdülkâdir Geylânî'nin mahdûmu Şeyh Abdürrezzâk tarafından içtihat edilmiştir.¹⁵

Müellif Hasan Zekâi, bugün İstanbul'da pek çok gül resimleri yapılarak kimine kafesli kız gülü, kimine şemsi ve havuzlu gül isimleri verildiğini duyduklarını, ancak tarif ettiği İsmâil Rûmî gülünden başka gül içtihat edildiğine dair bir malumat olmadığını söylemektedir. Dolayısıyla sonradan icat edilen bu güllerin bilinmeyen zatlar tarafından ihdas edildiğini, bir dayanağının olup olmadığı bilinmediği için bu güllere hakikât nazarıyla bakılamayacağını ve tarikatta olmayan bir şey ortaya koymanın selef-i sâlihînin içtihat buyurdıkları yolu terk ederek evliyâullaha iftirâ ve isnâd demek olacağını ifade etmiştir. Bu sebeple hem yolun büyüklerini saygıyla yâd etmek, hem de Kadiriyye erkânına bidat ihdas etmemek ve ihvana bir yâdigâr bırakmak için risaleyi kaleme aldığını beyan etmiştir.¹⁶

14 Hasan Zekâi, *Gül Risâlesi*, vr. 7b.

15 Hasan Zekâi, *Gül Risâlesi*, vr. 1b-2a.

16 Hasan Zekâi, *Gül Risâlesi*, vr. 3a-4b.

3. Risâle'nin Tahlili/Değerlendirme

Tasavvuf ve tekke edebiyatında, tasavvuf kültüründe çiçeklere Allah'ın cemâlinin tecellisi olması dolayısıyla son derece önem atfedilmiştir.¹⁷ Çiçekler arasında gül, Allah'ın cemâlinin sembolüdür. Hatta tomurcuk ve açık oluşuna göre de anlamı değişen gülün gonca halinde tevhibi, açılmış halde birliğin çokluk/kesret halindeki görünümünü temsil ettiği belirtilmiştir.¹⁸ Gül, en çok ilahi güzelliği, bu güzelliğin yeryüzündeki işareti olan Hz. Peygamber'i sembolize ettiği söylenebilir.¹⁹

Tasavvuf kültüründeki önemine binaen tarikatlar da güle önem atfetmiştir. Âgah Efendi gülün tarikatlarda sembol olmasını Hz. Peygamber'e olan sevginin işareti olmasına bağlar. Gül önce halifelere alâmet olmuş, onlardan müridlere, Hz. Peygamber'e olan sevgiden dolayı verilmiştir. Daha sonra da gül, velilerin, âriflerin, kâmillerin işareti olmuştur.²⁰ Sûfiler, Hz. Peygamber'e duydukları derin muhabbet ve hürmetlerini ifade etmek üzere başlarına taktıkları tarikat tâclarını peygamberin terinden meydana geldiği, kokusunu Peygamber'in kokusundan aldığı inancıyla gül ile sembolize etmişlerdir.²¹

Hasan Zekâî el-Kâdirî'nin Gül Risâlesi tasavvuf kültüründe genel telakkîyi değil, Kâdiriyye tarikatında kullanılan tacın üzerindeki gülün tarihî ve sembolik anlamlarını içermektedir. Aynı konuda yazılan Derviş İbrahim el-Eşrefî'nin yazdığı risâlede, Kadirî gülü detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ancak edebiyat ve tasavvufi telakkîde gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığı meselesinden hareketle Kâdiriyye tarikatındaki anlam ve önemi zikredilmiştir.²²

17 Çiçeklerle ilgili rivayetlerin değerlendirilmesi hakkında bkz. Sabri Çap, "Gül Dışındaki Çiçeklerle İlgili Rivayetlerin Tahlil ve Tenkidi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, XVIII/2 (2018): 305-331.

18 Tasavvuf kültüründe gülün anlamı hakkında bkz. Mehmet Demirci, "Türk Tasavvuf Kültüründe Gül", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, XXXIII/4 (2004): 58-64; Mehmet Necmettin Bardakçı, "Türk Tasavvuf Kültüründe Gül Sembolü Üzerine Bazı Düşünceler", *Gül Kitabı: Gül Kültürü Üzerine İncelemeler*, 113-119.

19 Gülün Hz. Peygamber'le ilgisi konusunda detaylı bilgi için bkz. Sabri Çap, "Gülün Yaratılışı ve Hz. Peygamber'le İlişkisi Özelinde Uydurma Rivayet Algısı", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, XVIII/1 (2018): 259-297; a.mlf., "Türk-İslâm Edebiyatında Gül Sembolü ve Gül Hakkındaki Uydurma Rivayetlerle İlişkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47 (2018): 161-203; a. mlf., "Tasavvufta Gül Sembolü ve Gül ile İlgili Telakkinin Oluşmasında Uydurma Hadislerin Rolü", *Bilimname: Düşünce Platformu*, 36 (2018): 455-498.

20 Demirci, "Türk Tasavvuf Kültüründe Gül", 60.

21 Bardakçı, "Türk Tasavvuf Kültüründe Gül Sembolü Üzerine Bazı Düşünceler", 114, 116.

22 Derviş İbrahim el-Eşrefî, *Risâle-i Gül-i Kâdiriyye*, Cemalettin Server Revnakoğlu Arşivi, no:150/115, vr. 2a.

Her iki risâlede de Kâdirî tacındaki gülün Abdülkâdir-i Geylânî'nin Bağdat'a geldiğinde oradaki meşâyıha su dolu tasa zemheride gül koyup göndermesi, Bağdat meşâyihının "bu şeyh cümlemizin gülüdür" diyerek Geylânî'yi tazim ve hürmetle karşılamaları meselesi zikredilmiştir. İbrahim el-Eşrefî, bu tarihi olayı Abdülkâdir-i Geylânî'nin, Rasulullah'ın torunlarından olması hasebiyle Hakk'ın ona ikramı olarak değerlendirmiştir.²³ Hasan Zekâi ise bu tarihi anekdottan hareketle Abdülkâdir-i Geylânî'ye Hakk'ın ikrâmını yâd etmek, pîrimizi başımızda taşıdığımızı göstermek anlamına geldiğini belirtir. Ayrıca Abdülkâdir-i Geylânî'nin şeriat, tarikat-ı Ahmedîyye ve hakikât-i Muhammedîyye'nin tekemmülünden hâsıl olan hâlin ma'rifet hâllerine delâlet ve alâmet ettiğini de ekler.²⁴

Kâdirî gülü, dâire keçe parçası yeşil otak üzere kasnak işlemesi gibi birbiri içinde beyaz üç halkadan ibarettir. Yeşil renk olması, Abdülkâdir Geylânî'nin mazhariyeti olan Hayy ism-i şerîfinin nûraniyetine işaret eder. Üç dairenin beyaz olması, Resûl-i Ekrem efendimiz hazretlerine kemâl-i inkıyâd ve ittibâlarıyla Hakikât-i Muhammedîyye'nin sırrına mazhar, hayat-ı ebedîyye ve tasarruf-ı bâkiyye nâil olduklarına alâmettir. Kâdirî gülünün bir çeşidi, beyaz müdevver keçe parçası üzerine yeşil işlemeli üç halkadır. Fakat Şeyh Abdürrezzâk'ın hangisini içtihat ettiği belli değildir. Bir diğer Kâdirî gülü çeşidi ise farklı büyüklükteki ince ve beyaz üç parça keçeyi birbirinin üzerine koyarak yapılır. Bu gülü Abdülkâdir Geylânî'nin torunu Şam'da medfûn Seyyid Ahmed el-Kebîr içtihat etmiştir.²⁵ Özellikleri anlatılan bu alâmetlere Bağdat gülü denilse de mühr-i Kâdirî, gül-i Kâdirî ve yol da denilir.²⁶

Gül içtihadı Abdülkâdir Geylânî'nin oğlu Şeyh Abdürrezzâk ile torunu Şeyh Ahmed el-Kebîr tarafından ortaya koyulmuş, sonraki dönemlerde Kâdirî şeyhleri kendi meşrepleri veçhile değişiklikler yapmışlardır. Şeyh İsmâil Rûmî²⁷ (v. 1041/1631), beyaz veya yeşil keçe/çuka üzerine on sekiz tiğ ve yedi renk ibrişim/

23 İbrâhim el-Eşrefî, *Risâle-i Gül-i Kâdirîyye*, vr. 2a.

24 Hasan Zekâi, *Gül Risâlesi*, vr. 2a-b.

25 Mehmed Rifat el-Eşrefî, Şeyh Ahmed el-Kebîr'in bu tacını Hacı Bayrâm-ı Velî'nin müşşidi Somuncu Baba tekbirlemiş, bu sebeple de Kâdirîyye ve Bayramîyye taçları altı terlik olmuştur (Mehmed Rifat el-Eşrefî, *Risâle-i Tâciyye-i Kâdirîyye*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3262, vr. 18b.).

26 Hasan Zekâi, *Gül Risâlesi*, vr. 3a.

27 Kâdirîyye Tarikatının Rûmîyye kolunun kurucusudur. Tarikatın Osmanlı topraklarında yayılmasındaki hizmetleri sebebiyle pîr-i sâni ünvanıyla anılmıştır. Hakkında detaylı bilgi için bkz. Cemâleddin Server Revnakoğlu, "Kâdirîlik'in İstanbul'a Gelişi ve Yayılışı", *Yeni Tarih Dünyası*, 6 (İstanbul 1953): 254-256; Dilâver Güner, *Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, (İstanbul 2003), 369-371; Mehmet Akkuş, "İsmâil Rûmî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul 2001), 23/120; Adalet Çakır, "Kâdirîyye", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, ed. Semih Ceyhan, (İstanbul 2015), 176-178.

iplik ile müdevver ve ortasında beş tıgı bir mühr-i Süleymân²⁸ olan bir gül içti-hat etmiştir. Bu güldeki on sekiz tıgdan murâd, ikisi Hatîcetü'l-Kübrâ ve Fâtımatü'z-Zehrâ, dördü çehâr-ı unsur, on ikisi on iki imam olmak üzere on sekiz bin âleme işâret eder. Bu âlemlerin üstünde on dokuzuncu mühr-i Süleymân denilen beş tıgı resim, beş vakitte farz olan namaza, letâif-i hamse-i zâhire ve bâtınaya işârettir. Buna ilave olarak nice âli ibâresi Muhammed Mustafa efendimize (s) işâret ve başımız daima onlara bağlı olduğundan ta'zimen başta taşınan alâmettir. Yine Ferd, Hayy, Kayyûm, Hakem, Adl, Kuddûsî esmâ-i şerîflerine, cennetü'l-esmâ denilmiştir ve on dokuz harftir. "أَوْمَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ"²⁹ âyet-i kerîmesi de on dokuz harftir. Ayrıca besmele-i şerîf de on dokuz harftir ve gül on dokuz tıg üzerine bina olunmasından kasıt besmele-i şerîftir. Besmelenin, Kur'ân-ı Kerim'in tüm mânâlarını kendisinde toplamasına işârettir. Yedi renk iplikle işlenmesi, Ümmü'l-Kur'ân'a, seb'a-i semâvâta, seb'a-i seyyâre, seb'a-i atvâra, seb'a-i envâra, seb'a-i enfâsa ve seb'a-i ekvâna işâret eder.³⁰

Risalede geçen Ümmü'l-Kur'ân³¹ yedi âyetten oluşan Fatiha Sûresi, seb'a-i semâvât yedi sema, seb'a-i seyyâre yedi gezegen, seb'a-i atvâra yedi tavır, seb'a-i envâra yedi nur, seb'a-i enfâs yedi nefis ve seb'a-i ekvân yedi âlem anlamına gelir. Yedi sayısının eski medeniyetlerde olduğu gibi İslam kültüründe de önemli bir yeri vardır.³² Nitekim seb'a semâvât ifadesi Kur'ân-ı Kerim'de pek çok âyette geçmektedir. Yedi göğün yaratılışı (el-Mü'minûn 23/17; Fussilet 41/12; et-Talâk 65/12; en-Nebe' 78/12), göğün yedi sema halinde düzenlendiği (el-Bakara, 2/29), yedi semanın uyumlu oluşu (el-Mülk 67/3; Nûh 71/15), Allah'ın yedi semanın Rabbi olduğu (el-Mü'minûn 23/86) yedi göğün Allah'ı tesbih ettiği (İsrâ, 17/44) ifade edilmiştir.

Kâdirî tâcında yer alan yedi renk iplik seb'a-i atvâra (yaygın kullanımı atvâr-ı seb'a) ve seb'a-i enfâsa yani nefsin yedi mertebesini sembolize etmektedir. Esmâ tarîki

28 Mühr-i Süleymân, iki eşkenar üçgenin biri diğerinin tabanına geçecek şekilde yerleştirilmesiyle oluşan bir semboldür. Müslümanlar, üzerinde altı köşeli yıldızın yer aldığı mucizevi yüzüğü Hz. Süleyman'a nispet etmiştir [İskender Pala, "Mühr-i Süleyman", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul 2006), 31/524-526].

29 En'âm Suresi, 122/6. âyetin tamamının meâli şöyledir: "Ölü iken dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürüebilmesi için kendisine ışık tuttuğumuz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu? İşte kâfirlere yaptıkları böyle güzel gösterilmiştir."

30 Hasan Zekâî, *Gül Risâlesi*, vr. 3b.

31 Ümmü'l-Kur'ân, Kitâb'ın anası/aslı anlamına gelmekte olup Kur'ân'ın anlamlarını barındırması sebebiyle Fatiha Suresi'nin isimlerinden biridir. Sure hakkında bilgi için bkz. Emin Işık, "Fatiha Suresi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul 1995), 12/252-254.

32 Yedi sayısının önemi hakkında bkz. Mustafa Öz, "Seb'a", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul 2009), 36/241.

denilen tarîkâtlarda nefsin yedi mertebesi olduğu kabul edilir. Nefsin mertebeleri; nefs-i emmâre, nefs-i levvâme, nefs-i mülheme, nefs-i mutmainne, nefs-i râziye, nefs-i merziyye ve nefs-i kâmilemdir. Bu yedi nefsin yedi sıfatı, yedi âlemi (şehâdet, misâl, ervâh, ceberût, lâhut, nâsut, hakîkat) ve yedi nûru (mavi, sarı, kırmızı, siyah, yeşil, beyaz, renksizlik) vardır. Dervişin seyr u sülûk süresince bu mertebeleri aşması hedeflenir. Kâdirî tâcında nefsin bu sayılan mertebe, sıfat, âlem ve nuru sembolik olarak nakşedilmiş, müridin her an başında taşıdığı ve unutmadığı bu hakîkati "أَوْ مِنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ"³³ âyetinde buyrulduğu üzere nefsin kötü huylarını öldürüp Allah'ın sıfatlarını kazandıkça hayat bulacağına işaret edilmiştir.

4. Risâlenin Metni

Tarîkât-ı Âliyye-i Kâdiriyye-i Âhiyye-i Resmîyye'nin Gül Risâlesi'dir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

[1^b] Elhamdülillâhi Rabbi'l-Âlemîn, vessalâtü vesselâmü alâ Rasûlinâ Muhammed'in ve âlihî ve eshâbihî ecmaîn.

Muharrir Fakîr Hasan Zekâi el-Kâdirî Azîzî Şeyh Mehmed Eşref el-Kâdirî el-Âhî'nin sohbetlerinden müstefîd olduğu bir sırada dervîş ve müntesibân-ı Kâdiriyye'nin başları üzerine vaz' edilen gülün esrârından istifâde beyne'l-meşâyih meşhur olan pîr-i tarîkatımız Hazret-i Sultan Seyyid Abdülkâdir el-Geylânî hazretlerinin Bağdat'a vusûlü hakkındaki vukûatı ber vech-i zir hikâye ile pir-i münîrimiz Abdülkâdir Geylânî hazretleri emr-i risâlet penâhiye imtisâlen Bağdat'a teşriflerinde evliyâ-i Bağdat kaddesallahu sırrahû efendilerimiz Abdülkâdir Geylânî kuddise sırrahû el-Âlî [2^a] hazretlerinin teşriflerini duyduklarında bir kâseyi su ile ağzına kadar doldurup gönderdiklerinde Hazret-i Abdülkâdir Geylânî kemal-i ilim ve irfanlarından Bağdat meşâyih ve evliyâ ile doludur, size yer yok demek olduğunu anlamalarıyla bir damla su koymakla taşacağı anlaşılan mezkûr kâseye zâhir kerâmetleri olarak zemherî vaktinde bulunması mümkün olmayan bir gül koyarak Bağdat'a irsâl ettiklerinde cümle meşâyih mebhûd olmalarıyla ve Hazret Abdülkâdir'i istikbal ile bu şeyh cümlemizin gülüdür deyûb tevkîr ve ta'zîm ettiler. Buna âlâmet olsun için en evvel müctehidîn-i Meşâyih-ı Kâdiriyye taçlarına birer gül dikerek ve Bağdat gülü ta'bîr ederek Hazreti Abdülkâdir'in işbu kerâmâtlarını

33 En'nâm Suresi, 122/6. Âyetin tamamının meâlî şöyledir: "Ölü iken dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürüyebilmesi için kendisine ışık tuttuğumuz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu? İşte kâfirlere yaptıkları böyle güzel gösterilmiştir."

i'lân ve pîr-i münîrimiz efendimizi başımızda taşımaklığımıza işâret olsun için Seyyid Abdülkâdir Geylânî hazretlerinin mahdûm-u mükerremleri Seyyid Şeyh Abdürrezzâk hazretleri gavsul-a'zam efendimizin kutbun ve gavsın ve ferdâniyyetine işâret ve şerîat ve [2^b]tarikat-ı Ahmediyye ve hakikât-i Muhammediyye delâletiyle bu üç hâlin tekemmülünden hâsıl olan hâlin ma'rifet hâllerine delâlet etsin ve alâmet olsun için ictihâd buyurmuşlardır. Meşhur bir müdevver keçe parçası yeşil otak üzere kasnak işleme gibi birbiri içinde beyaz üç halkadan ibarettir. Ve yeşil renk olması Hazreti Abdülkâdir'in mazhariyeti olan Hayy ism-i şerîfinin nûraniyeti yeşil olduğundan ve üç dairenin beyaz olması Resulü Ekrem efendimiz hazretlerine kemâl-i inkiyâd ve ittibâlarıyla Hakikât-i Muhammediyye'nin sırrına mazhar ve hayat-ı ebediyye ve tasarruf-ı bâkiyye nâil olduklarına alâmet ve işâret olduğunu ve bir nev'i dahî beyaz müdevver keçe parçası üzerine yeşil işlemeli üç halkadır. Fakat Hazret-i Abdürrezzâk'ın kangısını ol ictihâd ettiği ma'lum değildir ve bir nev'i gül dahî vardır ki bu dahî ince ve beyaz ve birbirinden sağır üç parça keçeyi birbirinin üzerine vaz' olunarak Abdülkâdir Geylânî hafidleri Şam'da medfûn Seyyid Ahmed el-Kebîr hazretleri ictihâd [3^a] buyurmuşlardır. Ve bu ta'rif edilen alâmetlere Bağdat gülü ta'bir olunur ise de mühr-i Kâdirî ve gül-i Kâdirî ve yol dahî ta'bir edilir. Ve en evvel gül ictihâdı müşârun ileyhimâ Şeyh Abdülkâdir Geylânî hazretlerinin mahdûmları Seyyid Şeyh Abdürrezzâk hazretleri ile hafidleri Seyyid Şeyh Ahmed el-Kebîr hazretlerinden vaki' olarak turuk-ı âliyye-i sâire dahî bunlardan istihrâc ederek her birerleri kendi meşrepleri vechile ictihâd buyurmuşlardır. Ve kutbu'l-ârifin Hazret-i Şeyh İsmâil Rûmî Tarîk-i Kâdiriyye'de pîr-i sâni olmakla ictihâd buyurdıkları beyaz veya yeşil keçe veya çuka üzerine on sekiz tiğ ve yedi renk ibrişim veya iplik ile müdevver ve ortasında beş tiğli bir mühr-i Süleymân olan ve beyne'l-muhibbîn mütedâvil olan gül olup on sekiz tiğdan murâd ikisi aslu'l-usûl Hatîcetü'l-Kübrâ ve Fâtîmatü'z-Zehrâ ve dördü çehâr-ı unsur on ikisi dahî imam isnâ aşere ki cem'an on sekiz bin âleme işâret ve bu avâlimin fevkî olan on dokuzuncu mühr-i Süleymân denilen beş tiğli resim dahî beş vakitte farz olan namaza kâim ve letâif-i hamse-i zâhire [3^b] ve bâtinaya işâret ve nice âli ibârîsi Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve sellem efendimize işâret ve başımız daima onlara bağılı olduğundan ta'zimen başımızda alâmettir. Ferd, Hayy, Kayyûm, Hakem, Adl, Kuddûsî esmâ-i şerîflerine cennetü'l-esmâ tesmiye edilmiştir ve on dokuz harftir. Ve gül resmi buna işârettir. "أَوْمَنْ" كَانَتْ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ" âyet-i kerîmesi de on dokuz harftir. İsmâil Rûmî hazretlerinin hayatı ebediyye nâil olduklarına işârettir. Ve besmele-i şerîf dahî on dokuz harfdir ve gül on dokuz tiğ üzerine bina olunması besmele-i şerîftir. Ve Kur'an-ı Kerim'in cemî-i mânâlarını câmi' olmasına işârettir. Ve yedi renk olması Ümmü'l-Kur'an'a

ve seb'a-i semâvât ve seb'a-i seyyâre ve seb'a-i atvâra ve seb'a-i envâra ve seb'a-i enfâsa ve seb'a-i ekvâna işâret olup hâmi-i dîn-i mübîn olan padişâh dîn-i İslam tarafından meşâyıha icrayı eyleyen tarikat için bir mahal tahsîsiyle tarâf-ı sultanîden mâadâ ve ruhsat verilmiş olanlara Bağdat gülü ve hulefâ ve meşâyıh-ı Rûmî gülünü Mustafa Âhî hazretleri tahsîs buyurmuş olduklarını [4^a] azîzim Şeyh Eşref Efendi'nin peder-i âlileri Şeyh Ahmed Efendi'den o da dahî şeyhleri Şeyh Saîd Efendi'den istima' ve Şeyh Saîd Efendi dahî şeyhi Süleymân Sâfî hazretlerinin nakl ile menkûs olduklarını hikâye buyurarak el-yevm İstanbul'da pek çok gül resimleri yapılarak ve her birine kimine kafesli kız gülü ve kimine şemsî ve havuzlu gül isimleri verilerek isti'mâl edilmekte ise de ta'rîfi beyan olunan İsmâil Rûmî gülünden mâadâ gül ictihâd edildiğine dair bir ma'lûmât olmayûb muhdes olarak i'mâl ve îcâd edilmiş ise de kadr-i ma'rûfları bilinmeyen zâtlar tarafından olup bir şeye müstenid olup olmadığı dahî ma'lûm olmadığından bu güllere hakîkât nazarıyla bakılamayacağını ve erkân-ı tarîkimizde olmayan bir şey ihdâs ederek selef-i sâlihînin ictihâd buyurdukları tarîkatı terk ederek evliyâullahı iftirâ ve is-nâd demek olacağından gerek evliyâ-i ızâm ve gerek ahvâl-i erkân-ı Kâdiriyyemize fitne ve kıl-û kâl ve bid'at ihdâs edilmemek için bâlâda mûnderic [4^b] olduğu vechile ve ihvân-ı tarîkimize bir yâdigâr olmak üzere tahrîr ve ismini dahî *Tarîk-i Kâdiriyye-i Âhiyye-i Resmiyye'nin Gül Risâlesi* tesmiyesiyle ve bazı kütüp ve resâilde görülenlerin dahî aynıyla derc ve tastîr edilmesini bu abd-i hakîrine vasiyet buyurmuş olduklarından emr-i mürşidânlarına imtisâlen tahrîr ve bazı resâilde manzûr-ı âcizânem dahî aynen zîrde imlâ edilmiştir.

Tarîk-i Kâdiriyye-i Eşrefiye'den olduğu risâlesinden anlaşılan Şeyh İbrahim Efendi te'lif ettiği Gül-Âbâd nâm risâlesinde nakl ile beyân buyururlar ki mûntesib oldukları Şeyh Ali el-Vâhidî el-Kâdirî hazretlerinden meşhur âlim olan ve bâlâda beyân edilen Pîr Abdülkâdir'in Bağdat'a teşriflerindeki bir kâse dolusu suya vaz' ettiği nâ-be-mevsim gülü kâseye vaz' ettiğinden dolayı Kâdiriyye âlâmeti olduğunu nakil ve beyân buyurduktan sonra Şeyh İbrahim Eşrefî buyurur ki kutbül-ârifin Şeyh Seyyid Abdülkâdir Geylânî aleyhi rahmetü'l-bârî hazretleri nesli-pâk fahr-i âlem [5^a] sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem hazretlerinin evlâd-ı kirâmlarından Hasenî ve Hüseyinî olduklarına ve indallah tevkîr ve ta'zîm şanlarını beyân için işâret sübhâniye gül zuhûr ettiğini ve Şeyh Ali el-Vâhidî el-Kâdirî'nin bekâyâ intikallerinden sonra Eşrefzâde Şeyh Abdülkâdir Efendi Hazretleri'nden me'zûn ve müstahlef olduktan sonra gül-i Eşrefî'yi kendisi keşf ve ictihâd idûb esrâr ve elvânın ta'rîfinde buyurur ki gül iki harfdan mürekkebe Fârisî bir isimdir. "Kâf" kav-

luhû Teâlâ “لَطِيفٌ بَعَادِهِ”³⁴ya işârettir. “Lâm” kavluhû Teâlâ “لَطِيفٌ بَعَادِهِ”³⁴ya işârettir. Hak Teâlâ kuluna muındir. Dilediğini hesapsız merzûk eder. Gül isminin arabîsine verd derler. Verd isminin mecmû Hazret-i Abdülkâdir Geylânî'nin Hasenî ve Hüseyinî olduğuna işâret olup hulefâ ve mürîdânına alâmettir. Verd ismi üç harften ibâret olup “vav” harfi vâris-i resûl olduğuna ve “ra” harfi verâsetine binâen ve Hazret-i Resûle tebean mürîdlerin raûf ve fukarâya rahîm olduklarına ve “dal” harfi dahi “وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا”³⁶ ve ikinci kat altı evrâkdir. Cihât-ı sitte ve evsâf-ı îmâna işârettir. Ve üçüncü kat yedi evrâkdir, tâc-i Eşrefiyye ve Ümmü'l-Kur'ân olan seb'ul-mesâniye işârettir. Ve bu cümle evrâk on sekizdir. Hazret-i şeyhin mazhariyeti olan Hayy ism-i şerîfine ve fahrul-enbiyâ ve'l-mürselîn habîb-i rasûl rabbü'l-âlemîn Hazret-i Muhammed Emîn sallallahu aleyhi ve sellem on sekiz bin âleme rahmet ve sultan olduklarına işârettir. Allâhümme şefeahû. Ve dört elvândır ve sâir elvânlar bunlardan mahreçtir. “الشريعة اقولی”³⁸ hadis-i [6^a] şerîfinin envârlarına işârettir. Ve sadrında olan zerre on iki esmâ-i şerîfe işârettir ve bu sûrette gül deve yünü keçe üzerine vaz' olunmuştur. Hazret-i Rasûl-i Ekrem sallallahu Teâlâ aleyhi ve sellem hazretleri sultânü'l-âşikîn Veys el-Karânî hazretlerine ihsân ve irsâl buyurdıkları hırka-i şerîfe işâret ve sünnet-i şerîflerine ittibâdır. Ve ol keçenin derûnundaki olan yeşil gaytan ism-i Hayy nûruna işârettir. Ekremenallâhu Teâlâ iyyâküm.³⁹ Amma Kutbu'r-Rabbânî Hazret-i İsmâil Rûmî kuddise sırrahû el-Âlî hazretlerinin ictihâd buyurduğu gül için müşârun ileyh Şeyh İbrahim Eşref buyurur ki Şeyh İsmâil

34 Zümer 36/39. Allah kuluna kâfi değil mi?

35 Burada Şûra suresi 19. âyetin bir kısmı zikredilmiş, “بغير حساب” kısmı ise Bakara suresi 212. âyetten iktibas edilmiştir. Buradaki ibarenin manası “Allah kullarına çok lütfkârdır, onlara hesapsız rızık verir.”

36 el-Ahzâb, 46/33. “Allah'ın izniyle kendi yoluna çağırın bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik.”

37 Buhârî, İman, 1. “İslam, beş esas üzerine kurulmuştur.” Hadisine gönderim yapılmaktadır. İman bölümündeki bu hadiste “خصال” kavramı geçmemektedir.

38 “Sözlerim şeriattir”. (İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*, thk. Abdülhamîd b. Ahmed b. Yüsuf b. el-Hindâvî, (el-Mektebetü'l-Asriyye, 2000), 2/4).

39 Arapça ifadenin manası şöyledir: Allah Teâlâ bize ve size çok lütfata bulunsun.

Rûmî hazretleri Halvetiyyu'l-asl olub ma'nen Hazret-i Şeyh Abdülkâdir Geylânî hazretlerinin halîfesi olmakla bu gülü usûl-i Halvetiyye üzerine binâ eylediler ki usûl-i esmâ fûrûun işâretine delâlettir. Ve çuka üzerine yedi elvân olması esmâ-i seb'anın envârlarına işârettir. Ve on iki kat olması on iki esmâ-i şerife işârettir ve on sekiz terek **[6^b]** Hayy ism-i şerîfi ebced hesabı üzere on sekizdir, ona işârettir. Sâliklere verilen gül budur. Amma hulefâya verilen gül on dokuz terektir. Besmele-i şerîfin ve cennetü'l-esmânın aded-i hurûfuna işârettir ve sadrında olan mühr-i Süleymân îmân bi'l-gayb altıdır, ona işârettir. Amma Süleymân ismi dahî altı harfdir. Meşâyih-ı izâm hazretleri altı sıfat ile mevsûf olduklarına delâlettir. "Sîn" selîmu'l-kalb, "lâm" latîfu'l-ahlâk, "yâ" ayne'l-yakîn, "mîm" mûnis-i mak'ad-î sıdk, "elif" esnâ-yı leyde kâim, "nûn" na'bûdü ve "nestâin" yani ibâdetleri ve istiânetleri Allah Teâlâ hazretlerine mahzûr kılmalarına işârettir. Allâhümme vefkânâ. Ve İsmâil Rûmî'den sonra halîfesi Şerîf Halîl Efendi oğlu Şeyh Muhammed Efendi'nin üçüncü nefsi nefisî Şerîf Sâni Şeyh Abdurrahmân Efendi'yi Ümmî Sinanzâde Şeyh Hasan Efendi damat idüb telkîn tevhdî ve teslîk-i hilâfet ile İsmâil Rûmî makâmına iclâs eylediği ve tâc-ı Sinâniyye vasatına mühr-i Kâdiriyye dikmekle **[7^a]** izin buyurmuşlardır. Ol makâmda olanlar ol resim üzerine tâc melâbis olurlar. Edirneli Kasâbzâde Şeyh Muhammed Kâdirî, Şeyh Muhammed Mısrî Niyâzî'ye mühr-i gül tarîkini teberrüken irsâl eyleyip onlar dahî tâc-ı Halvetiyye üzerine vaz' eylemiştir. Ve hulefâsından Çelebi Ali Nazmî Efendi, Kâsım Dirdîme dahî verdikten mezar taşlarında dahî resm olunmuştur. Bağdat gülünün ta'rîfide yine müşârun ileyh Şeyh İbrahim Efendi risâle-i mezkûresinde buyurur ki Bağdat gülü üç dairedir ve yeşil çuka üzerindedir. Dâire-i evvel şerîat ve dâire-i sâni tarîkat ve dâire-i sâlis hakîkâte delâlettir. Bu üç dâirenin tahsîl ve tekemmülünden hâl olan hâlin ma'rîfet hâllerine delâlettir. Hazret-i şeyhin mazhariyeti olan Hayy ism-i şerîfinin nurâniyyeti yeşil olduğuna işâret için yeşil çuka üzerine vaz' olunur. Ve ol üç dâirenin beyaz olması hazret-i şeyhin Rasûl-i Ekrem hazretlerine kemâl-i inkıyâd ve ittibâlarına delâlettir. Likavlihî aleyhisselam "الشريعة أقوالى، والطريقة" **[7^b]** "أفعالى، والحقيقة أحوالى، والمعرفة رأس مالى" ⁴⁰⁰ bi-sıfâtillâhi unvânıyla âmil olduklarının âsâr-ı berekâtıdır. Nefeanallâhü ve iyyâküm. Amma bu abd-i âciz muharrir derviş Zekâi el-Kâdirî bâlâda bast-u beyân olunan güllerin sulehâ-yı dervişân tarafından a'mâl edilerek ve her iğnede birer Fâtiha-i şerife veya besmele-i şerîf ile a'mâl edildiği halde o gül de âteşe yanmayacağını ve başında Kâdirî gülü taşıyan salikânın cin şerrinden ve ilel-i emrâzdan

40 "Sözlerim şeriat, davranışlarım tarikat, hâlim hakîkât, sermayem mârifettir." (el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2/4).

ma'sûn olacağını umûmiyetle meşâyih-ı Kâdiriyye'den ve bazı resâilde manzûr ve mesmûm olmuş ve bu güllerden mâadâ pek çok güllerin nev'ilerini Ebâ Ey-yûb el-Ensârî hazretlerinin imâm-ı evveli Şeyh Âkif Efendi'nin mahdûm-ı âlileri kibâr-ı mutasavvifeden Şeyh Ahmed Tal'at Efendi'nin ve Dâvûd Paşa'da zıpçıktı demekle ma'rûf tekyenin seccâdenişini Şeyh Âgâh Efendi'nin kütüphanelerinde elvân ve eşkâl ve esrârlarıyla tersîm ve tahrîr edilmiş nüshâları manzûr-i fakîrâ-nem olduğundan feth-i [8^a] müşkilât için şeyhân-ı müşârun ileyhâya mürâcaat ve ziyârat edilmesini ayrıca ihvân-ı kirâmıma tavsiye etmekle işbu risâleyi hat-meylerim. Cenâb-ı Hak cümle müşkilâtlarımızı feth-i âsân eyleye âmin.

Sonuç

Hasan Zekâi el-Kâdirî'nin Tarikat-ı Âliyye-i Kâdiriyye-i Âhiyye-i Resmîyye'nin Gül Risâlesi, Kâdiriyye tarikatında kullanılan tâcın üzerine işlenen gül motifinin dinî-tasavvufî anlamlarını anlatmak üzere kaleme alınmıştır. Risalenin devamında İbrâhim el-Kâdirî el-Eşrefî'nin *Gül-âbâd* adlı risâlesi geniş bir biçimde özetlenmiştir. Müellif Hasan Zekâi, yaşadığı dönemde tarikat tâclarına pek çok gül resimleri yapılarak kimine kafesli kız gülü, kimine şemsî ve havuzlu gül isimleri verildiğini, ancak risalede tarif ettiği İsmâil Rûmî gülünden başka gül içtihat edilmediğine dair bir bilginin olmadığını söylemektedir. Dolayısıyla risaleyi yazma maksadının sonradan icat edilen bu güllerin bir dayanağının olmadığını, bu güllere hakikât nazarıyla bakılamayacağını ifade etmek, Kadiriyye erkânına bidat ihdas etmemek ve doğrusunu ihvana anlatmak olduğunu beyan etmiştir.

Kâdirî tâcında yer alan gül, o dönemde kış günü bulunması mümkün olmayan gülü Abdülkâdir Geylânî'nin su dolu kâseye koyarak Bağdat şeyhlerine göndermesi ve şeyhlerin Hakk'ın Geylânî'ye ikramını fark edip ona hürmette bulunması hadisesine dayanır. Bağdat gülü olarak da adlandırılan gül motifi, Abdülkâdir Geylânî'ye Hakk'ın ikramını yâd etmek ve pîr-i münîri başta taşımaya işaret etmek için Abdülkâdir Geylânî'nin mahdûmu Şeyh Abdürrezzâk tarafından içtihat edilmiştir. Daha sonra Şam'da medfûn Seyyid Ahmed el-Kebîr ve tarikatın pîr-i sânisî kabul edilen Şeyh İsmâil Rûmî gül içtihadında bulunmuşlardır.

Tasavvuf kültüründe bazı hakikatler sembollerle ifade edilmiş, hayatın değişik boyutlarında bu şekilde yaşatılması hedeflenmiştir. Kâdirî tâcında yer alan gül, üzerine işlenen motifler, dinin esaslarını, tasavvuf âdâb ve erkânını, sûfî irfanını ve metafiziksel hakikatleri estetik bir biçimde yansıtır. Tâcın yedi renk iplikle işlenmesi, nefsin yedi mertebesi, sıfatı, âlemi ve nurunun sembolik olarak ifade

edilmesi, müridin her an başında/gönlünde taşıdığı bu hakikati “ölü iken dirilttiğimiz” buyruğu üzere nefsin kötü huylarını öldürüp Allah'ın sıfatlarıyla yaşatması anlamına işaret eder. Buradan hareketle diyebiliriz ki tekke-tasavvuf kültüründe dinin mâliki Yüce Yaratıcı'nın, onun yeryüzündeki en mükemmel tecellisi Hz. Peygamber'e muhabbetin, hürmetin ve bağlılığın baş tâci edildiğini; baştan aşağıya, düşünceden sanata, kabuktan öze, maddeden mânâyâ, iğneden ipliğine kadar hayatın her alanına nüfuz ettiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*. thk. Abdülhamîd b. Ahmed b. Yûsuf b. el-Hindâvî. el-Mektebetü'l-Asriyye, 2000.
- Akkuş, Mehmet. “İsmâil Rûmî”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul 2001), 23/120.
- Bardakçı, Mehmet Necmettin. “Türk Tasavvuf Kültüründe Gül Sembolü Üzerine Bazı Düşünceler”. *Gül Kitabı: Gül Kültürü Üzerine İncelemeler*.
- Ceyhan, Semih. “Taç”, *TDV İslam Ansiklopedisi*. (İstanbul 2010), 39/363-365.
- “Osmanlı Tâcnâme Literatürüne Göre Derviş Tâci ve Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Cevâhir-i Tâc-ı Hilâfet Risâlesi”. *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 25 (2011): 113-172.
- Çakır, Adalet. “Kâdiriyye”. *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, ed. Semih Ceyhan. (İstanbul: İsam Yayınları, 2015).
- Çap, Sabri. “Gül Dışındaki Çiçeklerle İlgili Rivayetlerin Tahlil ve Tenkidi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, XVIII/2 (2018): 305-331.
- “Gülün Yaratılışı ve Hz. Peygamber'le İlişkisi Özelinde Uydurma Rivayet Algısı”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, XVIII/1 (2018): 259-297.
- “Türk-İslâm Edebiyatında Gül Sembolü ve Gül Hakkındaki Uydurma Rivayetlerle İlişkisi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47 (2018): 161-203.
- “Tasavvufta Gül Sembolü ve Gül ile İlgili Telakkinin Oluşmasında Uydurma Hadislerin Rolü”. *Biliname: Düşünce Platformu*, 36 (2018): 455-498.
- Çetin, Nuran. “Arşiv Belgeleri Işığında Mehmed Vusûlî Efendi ve Kurucusu Olduğu Molla Çelebi Tekkesi”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23/1 (2019): 497-519.
- Demirci, Mehmet. “Türk Tasavvuf Kültüründe Gül”. *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, XXXIII/4 (2004): 58-64.
- Derviş İbrâhim el-Eşrefî, *Risâle-i Gül-i Kâdiriyye*, Cemalettin Server Revnakoğlu Arşivi, no:150/115.
- Gündüzöz, Güldane. *Tasavvufta Tâc Sembolizmi*. (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2017).
- Gürer, Dilâver. *Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri*. (İstanbul 2003).
- Hasan Zekâi el-Kâdirî. *Tarîkât-ı Âliyye-i Kâdiriyye-i Âhiyye-i Resmîyye'nin Gül Risâlesi*. Süleymaniye Kütüphanesi, Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi, no: A150/65.
- Işık, Emin. “Fatıha Suresi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul 1995), 12/252-254.

- Kara, Mustafa. "Gül Risalesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V/5 (1993): 11-23.
- Mehmed Rifat el-Eşrefi. *Risâle-i Tâciyye-i Kâdiriyye*. Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3262.
- "Molla Çelebi Tekkesi". Erişim 9 Aralık 2021. <http://mustafaresmiahi.net/mustafaahi/tekkeler/molla-celebi.html>.
- Öz, Mustafa. "Seb'a". *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul 2009), 36/241.
- Pala, İskender. "Mühr-i Süleyman". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul 2006), 31/524-526.
- Revnakoğlu, Cemâleddin Server. "Kâdirilik'in İstanbul'a Gelişi ve Yayılışı". *Yeni Tarih Dünyası*, 6 (İstanbul 1953).
- Süleymaniye Kütüphanesi, Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi, 234/4,48,74.

Ek: Gül Risalesi Metin Görüntüsü

و با طه بر شایسته و نوح اولیای شریفین بود که حضرت علی علیه السلام
اندر آن زمان شایسته و با شکر داشتند و با طه اولیای شریفین
باشنودند و حضرت زین العابدین علیه السلام حکم عدل فدوی آید
شریفین حقیقه الایمان شریفین و در آن وقت حضرت
و کل رسی بود که شایسته او من کان میتاً فاحیناه
ایشه که بر سر او بود فقیر حضرت اسماعیل بر سر حضرت
صالح است بر آن اولیای شریفین شایسته و سید شریفین
او بود فقیر حضرت وکل او بود طریق اوزیر با او شرف
سید شریفین و قرن کریمان جمیع معارفین جامع آنست
شایسته و سید رکن اولیای شریفین و سید سماوات
سید سماوات و سید اطوار و سید انوار و سید
انفاس و سید اکوان شایسته او بود حامی و سید
اولاد بادشاه و سید اسلام طریقین مشایخ اجزای اید
طریقین الجهنم و کل معصومین طریق سلطانیه و سید
و حضرت و سید اولیای شریفین بقاد کول و خلفا و شایسته
روسی کل معصومین حضرتی و حضرتی و حضرتی
حضرتی

حضرت شیخ ایزد القیامک بر حال اولیای شریفین حضرت علی علیه السلام
شرفین شیخ حیدر بن ایزد القیامک شیخ و شیخ حیدر بن شیخ
سبحان و حضرت زین العابدین علیه السلام و سید شریفین
بدری که اولیای شریفین بدین صفت کل رسدای با طه
و حضرت کیه فضل بر کل و کینه شرفین و حضرت کل اسفند
و بر طریقت استمال اینکند او بود تعریف با نه اولاد
اسماعیل بر سر کل که ما حد کل اجزاء و اولاد بر سر
اولاد حضرت اولادیه الحمال و اجماع اولادیه او بود
معدودین بلیغانه بر سر طریقین او بود بر سر حضرت اولادیه
اولادیه بر سر معلوم اولادیه بر سر حضرت حقیقت نظر بد
باقیه صیقلین و یکا نه طریقین اولادیه بر سر احد است
ایدین سلفه صالحان اقطار و بود طریقین
ایدین اولادیه و اولادیه و انسا و دیمان اولادیه حضرت
اولادیه و عظام و کرات احدی که نه فادر بر سر حضرت
وقال و بیعت احدت ایضا ملک ایچوم بالود حضرت

اولیای شریفین و اولاد طریقین بر سر اولادیه او بود
تجرب و امنی در طریقین فادر الله بر سر کل شرفین
شرفین و حضرت سید و سید اولادیه و حضرت
در هر طریقین بر سر حضرت سید و سید اولادیه
او بود شرفین امتثالاً بر سر حضرت سید و سید اولادیه
و حضرت سید اولادیه
طریقین فادر شرفین و اولادیه سید اولادیه شیخ
ایچوم انقنا شرفین کل ایچوم سید اولادیه
با نه بود بر سر شرفین شیخ علی اولادیه انقاری
حضرت سید اولادیه و اولادیه و اولادیه با نه اولادیه
بر سر شرفین و سید اولادیه کی بر کاسه طریقت
صورت وضع ایدینک تا بر کل کاسه بر وضع ایدینک
طریقین فادر حضرت اولادیه نقل و سید بود در حضرت
شیخ ایچوم شرفین بود بر سر قطب العارفین شیخ سید اولادیه
که بود علیه شرفین ایچوم حضرتی سید ایچوم عالم
صورت

صلوات الله تعالی علیه و سلم حضرتین اولادیه او بود که اولادیه حسن
و حضرت اولادیه و حضرت اولادیه و حضرت اولادیه
شایسته سبحان کل شرفین و شیخ علی اولادیه انقاری
بقادر انقاری حکم شرفین شیخ علی انقاری
حضرت سید ما زود و مستخف اولادیه که کله شرفین
سید و سید شرفین و سید اولادیه سید اولادیه تعریف
بود بر کل ایچوم حضرت سید فایس بر سر کاف فوله
تعالی الایچوم کاف سید شایسته بر سر اولادیه تعالی
لطیف بعدا در بر شرفین من شاد بفرساب بود که شایسته
حضرت تعالی فوله حضرت دلمبرین حساب سید اولادیه
کل اسفند حضرت سید دیر و در اسفند حضرت
حضرت انقاری که بر سر حسن و حسن اولادیه شایسته او بود
حفظ و صورت حضرت حضرت دیر اسفند حضرت
اولادیه و اولادیه و سید اولادیه و سید اولادیه
و سید اولادیه و حضرت سید اولادیه سید اولادیه
شیخ اولادیه و اولادیه حضرتی و اولادیه اولادیه

